

Nr 435.

Av herrar **Welin** och **Olsson** i Ramsta, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 392, angående dyrtidstillägg för år 1920 åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter.

Uti Kungl. Maj:ts proposition nr 392 angående dyrtidstillägg för år 1920 åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter hemställs, att riksdagen måtte bevilja åt lärare vid statsunderstödda folkhögskolor dyrtidstillägg, vilka skulle beräknas efter i huvudsak samma grunder som de, vilka i samma proposition föreslås för lärare vid folkskolor m. m., men utgå endast å hälften av de genom förra årets lönerreglering fastställda minimilönerna, varvid icke-familjeförsörjare, i likhet med vad som föreslagits för nämnda lärare, endast skulle komma i åtnjutande av $\frac{2}{3}$ av det dyrtidstillägg, familjeförsörjare erhålla. Vidare skulle folkhögskollärarna komma i en gentemot alla andra av staten med dyrtidstillägg tillgodosedda befattningshavare oförmånlig undantagsställning, i det de icke skulle erhålla något som helst dyrtidstillägg för deras arbete under höstterminen 1919. Och dyrtidstillägget efter det högre procenttalet 141 skulle, i likhet med vad som föreslagits för lärarna vid privatläroverken, beräknas å allenast 1000 kr. av avlöningen.

Kungl. Maj:ts proposition överensstämmer i huvudsak med det förslag, som den 31 sisl. januari avgivits av särskilt tillkallade sakkunniga för utredning av frågan om beredande av dyrtidstillägg efter utgången av år 1919 åt lärare vid folk- och småskolor m. fl. läroanstalter.

Som motivering för sitt förslag, att folkhögskollärarna skulle erhålla dyrtidstillägg efter oförmånligare grunder än någon annan lärarkår, åberopa de sakkunniga bl. a. skillnaden mellan det löneförslag, som hösten 1916 avgavs av särskilda kommitterade för folkhögskollärarnas lönefråga,

vilket förslag var grundat på prisläget före kriget, samt det av kungl. skolöverstyrelsen den 11 januari 1919 framlagda förslaget, vilket ligger till grund för riksdagens beslut om lönereglering, och vilket enl. de sakkunnigas mening inneburit väsentligt högre löner än de ursprungligen föreslagna (sid. 278 i de sakkunnigas betänkande). De sakkunniga anse det vara ådagalagt, att de avlöningar, som av 1919 års riksdag fastställdes för folkhögskolornas lärarepersonal, böra anses innefatta ett visst mått av dyrtidstillägg, dock utan att de ansett sig kunna undersöka, i hur stor utsträckning hänsyn till den rådande dyrtiden tagits vid avlöningarnas bestämmande. (Betänk. sid. 279).

Det är dock ingalunda omöjligt att med ledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 338 till riksdagen år 1919 undersöka förhållandet mellan de definitiva lönesatserna och de tidigare föreslagna.

Härvid är att märka att två förberedande förslag förelegat: dels det ovannämnda av särskilda *folkhögskolekommittéerna* 1916 avgivna, dels också ett av *styrelsen för folkhögskolans lärareförening* den 5 april 1917 avgivet, vilket utgjorde en överarbetning av kommittéernas förslag. Bägge dessa förslag förutsatte *familjetillägg* i huvudsaklig överensstämmelse med vad i lärarlönenämndens den 31 okt. 1914 avgivna betänkande föreslagits angående familjetillägg för folkskolornas och de kommunala mellanskolornas lärarepersonal. I bägge förslagen hade framhållits, att, därest den avlöningsprincip, som förslaget om familjetillägg innebar, ej vunne statsmakternas godkännande, detta måste kompenseras genom en *höjning av lönesatserna*. Som bekant vann principen om familjetillägg ej tillämpning i de löneregleringar för olika lärargrupper, som beslötos vid 1918 års lagtima riksdag, och den hade därmed förfallit även för folkhögskolornas del. I och med detta förelåg sålunda den förutsatta nödvändigheten att höja de från början föreslagna lönesatserna.

I folkhögskolekommittéernas förslag förekom en ganska betydande felräkning till lärarnas nackdel av under läsåret 1915—1916 faktiskt utgående medellöner, vilken emellertid rättats i överstyrelsens framställning av den 11 januari 1919 till Kungl. Maj:t. Kommittéerna hade nämligen beräknat medellönen för föreståndare vid skola med både vinter- och sommarkurs till 4,335: — kr., medan den i verkligheten utgjorde 4,663: — kr. (Kungl. prop. sid. 17). Det är av detta och andra skäl klart, att det är *lärarstyrelsens* förslag av 1917, som bör tillmätas vitsord som uttryck för folkhögskollärarkårens uppfattning av en rättvis lönereglering enl. 1914 års priser. Lärarstyrelsen framhöll också uttryckligen, att *löneregleringen*

»så länge nuvarande prisläge fortbestode, förutsatte en särskild dyrtidstillhjälp» (Kungl. prop. sid. 20).

Följande jämförelse mellan lärostyrelsens förslag av 1917 och överstyrelsens av den 11 januari 1919 visar, att detta senare för de ordinarie lärarna *icke* upptog högre lönesatser — för ordinarie ämneslärare tvärtom något lägre —, än som vore erforderliga, för att lärare med rätt till högsta familjetillägg skulle erhålla full kompensation för familjetilläggens bortfallande. Jämförelsen avser de kontanta löneförmånerna för manliga föreståndare, ordinarie ämneslärare och extra lärare vid den vanligast förekommande formen av folkhögskola: huvudkurs med fristående kvinlig kurs.

I. Enligt lärostyrelsens förslag:

	Föreståndare	Ordin. lärare	Extra lärare
Grundlön	4.500:—	3.000:—	2.000:—
Tre familjetillägg	900:—	900:—	—
S:a kronor	5.400:—	3.900:—	2.000:—

II. Enligt överstyrelsens förslag:

	Föreståndare	Ordin. lärare	Extra lärare
Grundlön	5.400:—	3.700:—	2.600:—

Ålderstilläggen äro i denna jämförelse ej medtagna, då de ställa sig lika i bägge förslagen.

Jämförelsen visar, att överstyrelsens förslag innebar en *sänkning* med 200:— kr. av de löneförmåner, som en ordinarie lärare med högsta familjetillägg skulle ha åtnjutit enligt lärostyrelsens förslag, fullkomlig överensstämmelse mellan detta och överstyrelsens ifråga om föreståndare samt en höjning av extralärares lönevillkor. I detta sammanhang bör emellertid påpekas, att genom överstyrelsens förslag läsåret för folkhögskola av ovannämnda typ utsträcktes med två veckor, i andra fall med ända till 5 veckor, något som ej var förutsett vare sig i folkhögskolekommittéens eller lärostyrelsens förslag. Om, såsom rättvisligen bör ske, hänsyn toges här till, finner man, att avlöningen *pr läsvecka* för föreståndare och ordinarie ämneslärare blir *icke* obetydligt lägre än enligt lärostyrelsens förslag.

Överstyrelsen motiverade uttryckligen förhöjningen av de 1916—1917 föreslagna lönesatserna med bortfallandet av förslaget om familjetillägg (Kungl. prop. nr 338 år 1919, s. 26), men de sakkunniga ha i motiveringen för sitt förslag om folkhögskollärarnas dyrtidstillägg helt och hållet förbigått denna avgörande omständighet (Betänk. s. 278), och deras framställning har därför icke kunnat undgå att verka vilseledande vid den kungl. propositionens avfattande. De sakkunniga stödjade sitt för folkhögskollärarna ofördelaktiga förslag uteslutande på ett uttalande av skolöverstyrelsen, som skulle kunna tolkas som ett medgivande, att lönesatserna i någon mån bestämts med hänsyn till dyrtiden. Som ovanstående utredning torde visa, kan en sådan uppfattning ej upprätthållas. Ej heller kan det anses riktigt att, såsom sker i departementschefens yttrande, genom en jämförelse med de för motsvarande befattningshavare vid de allmänna läroverken fastställda lönerna söka stöd för påståendet, att folkhögskollärarnas löner inrymma ett visst mått av dyrtidstillägg.

Vad som föranledde skolöverstyrelsen att i detalj fixera sitt löneförslag för folkhögskollärarna så som skedde, var tydligen jämförelsen med de lärargrupper, som 1918 fått sina löner reglerade (Kungl. prop. nr 338, år 1919, sid. 26). Folkhögskollärarnas löner blevo avvägda efter dem, som fastställts för realskolornas och de kommunala mellanskolornas lärare, dock så, att de väsentligen skulle närma sig och överensstämma med de för realskolornas rektorer och lärare bestämda. Överstyrelsen framhöll också: å ena sidan, att »folkhögskolorna för framtiden skulle ha svaga utsikter att väl rekrytera och bibehålla sin lärarkår, om de ej kunde bjuda åtminstone i det närmaste liknande löneförmåner», å den andra, att »flertalet av de vid folkhögskolorna anställda föreståndarna och ämneslärarna äger en teoretisk utbildning, som till omfånget kan ungefärligen likställas med och i ej få fall överstiger vad som kräves för anställning som adjunkt vid allmänt läroverk».

Det är tydligt, att vad överstyrelsen sålunda uttalat om nödvändigheten för folkhögskolorna att bjuda i det närmaste liknande löneförmåner som de, vilka erhållas vid ovannämnda läroanstalter, gäller ej blott de genom löneregleringen fastställda lönerna utan de *effektiva lönesatserna*. Det är då också nödvändigt, att folkhögskolans lärare erhålla åtminstone dyrtidstillägg efter samma grunder som övriga lärare. Att så sker är så mycket mera av behovet påkallat, som oavsett dyrtidstilläggen, lönerna för de allmänna läroverkens lärare år 1919 höjts genom tillfällig löneför-

bättring och sådan nu också av Kungl. Maj:t föreslås för lärarna vid de kommunala mellanskolorna.

Förslaget att icke-familjeförsörjare blott skola erhålla $\frac{2}{3}$ av det dyrtidstillägg, familjeförsörjare erhålla, förrycker dessutom ytterligare relationen mellan folkhögskollärarnas och läroverkslärarnas löner. Bestämmelsen komme huvudsakligen att träffa de yngre och nytillträdande lärarne. Men hur stort intresse en ung man än må ha för folkhögskolan, är det givet, att han måste taga hänsyn till sin egen ekonomi och sina på grund av dyrtiden så väsentligt ökade studieomkostnader — i vanliga fall genom skuldsättning. Att då folkhögskolorna skola komma långt efter i konkurrensen om lärarekrafter blir tydligt, då man betänker, att en icke familjeförsörjande lärare vid allmänt läroverk kommer att i tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg erhålla mera än tredubbla beloppet av vad han i dyrtidstillägg skulle erhålla vid folkhögskola.

De olika tillskotten av statsmedel för folkhögskollärarnas avlöning, vilka av riksdagen beviljats allt ifrån 1917, ha hittills alltid utgått för läsår, medan dyrtidstilläggen till övriga lärargrupper utgått för kalenderår. Kungl. Maj:t föreslår nu, att dyrtidstillägg även för folkhögskolans lärare skall beräknas från och med den 1 januari 1920, och att dessa ej skola erhålla något som helst dyrtidstillägg för höstterminen 1919. Något hållbart skäl för en dylik åtgärd torde ej kunna åberopas. De folkhögskollärarna för läsåret 1918—1919 tillerkända tillskotten av statsmedel utgjordes av tillfällig löneförbättring, extra krigstidstillägg och dyrtidstillägg. Även om det extra krigstidstillägget, vilket beviljades av urtima riksdag 1918 och motsvarade den förhöjning, som gavs åt andra befattningshavare för senare halvåret 1918, helt och hållet skulle betraktas som dyrtidstillägg för läsåret 1918—1919, komme folkhögskollärarnas sammanlagda dyrtidstillägg för samma läsår ej att utgöra mer än ungefärligen: för föreståndare 32 % å summan av medellön och tillfällig löneförbättring, för ordinarie ämneslärare 49 % å samma löneförmåner. Att på grund härav frånkänna dessa lärare dyrtidstillägg för höstterminen 1919 måste anses fullkomligt obefogat. Orättvisan i en dylik åtgärd framstår så mycket starkare, när man betänker, att därav drabbas ej blott de folkhögskollärare, som åtnjutit dyrtidstillägg under det senast tilländalupna läsåret, utan även de många nya krafter, som med höstterminen 1919 inträtt i folkhögskolans tjänst, och som skulle ha erhållit dyrtidstillägg, om de i stället tagit anställning vid andra slag av läroanstalter.

De lönetillskott av olika slag, som riksdagen under senaste år beviljat folkhögskolans lärare, ha i allmänhet varit förknippade med det villkoret, att ortsmyndigheterna — i de allra flesta fall landstingen — skulle bidragit med en tredjedel av beloppet. Landstingen ha också villigt gått in på att lämna denna andel. Det torde icke finnas något fall, då detta ej skett. Särskilt ha landstingen 1919 i mycket stor utsträckning som förslagsanslag beviljat de summor, som kunde tänkas komma att genom beslut av 1920 års riksdag krävas som landstingens andelar i dyrtidstilläggen åt folkhögskolans lärarpersonal under läsåret 1919—1920. Därvid har man utgått från förutsättningen, att folkhögskollärarna skulle erhålla dyrtidstillägg enligt samma grunder som statens befattningshavare, samt att staten liksom förut skulle lämna två tredjedelar av dyrtidstillägget och landstingen en tredjedel. Landstingen ha icke tänkt sig någon åtskillnad mellan familjeförsörjare och icke-familjeförsörjare. Den hittills brukliga uppdelningen på staten och landstingen av lönetillskotten åt folkhögskolornas lärarpersonal torde få anses väl motiverad med hänsyn till dessa skolors särställning i organisatoriskt hänseende, och torde däri-genom också lärarnas berättigade krav bäst kunna tillgodoses utan överdrivet ekonomiskt betungande av vare sig staten eller landstingen.

Ehuru vi principiellt gilla, att i avlöningshänseende åtskillnad göres mellan familjeförsörjare och icke-familjeförsörjare, vore det, såsom vi uppvisat, i det nuvarande läget lämpligast, att denna åtskillnad bortfölle. Men för den händelse principen i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag kommer att tillämpas ifråga om folkskolor m. fl. skolor, synes man även böra gå med härpå ifråga om folkhögskolorna.

Under förutsättning att det av oss framställda förslaget vinner riksdagens bifall och således landstingen bidra med en tredjedel av hela dyrtidstillägget, erfordras enligt av oss gjorda beräkningar för höstterminen 1919 ett belopp av omkring 60,000 kronor och för år 1920, utöver det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet, ytterligare omkring 90,000 kronor, tillsammans omkring 150,000 kronor.

Vi få sålunda hemställa,

att riksdagen ville bevilja folkhögskolans lärare dyrtidstillägg för höstterminen 1919, räknat från den 1 november, och för första halvåret 1920 efter samma grunder, som för närvarande tillämpas för statens befattningshavare, samt för senare halvåret 1920 enligt

de grunder, som komma att tillämpas för statens befattningshavare fr. o. m. den 1 juli 1920, i båda fallen på samma villkor som tidigare, nämligen att två tredjedelar utgå av statsmedel och den återstående tredjedelen tillskjutes av landsting, kommun eller enskilda; samt

att riksdagen för bestridande av kostnaderna för här föreslagna ändringar på tilläggsstat för år 1920 anvisar, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, ytterligare 150,000 kronor.

Stockholm den 13 april 1920.

S. Welin.

Gustaf Olsson

i Ramsta.

